

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.27>

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Марченко А.В.,

*аспірант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,*ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9674-5882>

Марченко А.В. Методологія дослідження механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Стаття присвячена методології дослідження механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. У статті звертається увага на те, що наукове дослідження механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є завдяки правильно обраній методології важливим і фундаментальним. Ця наукова теоретична діяльність допомагає отримати нові знання про загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування та взаємозв'язку між суспільством і людиною в досліджуваній площині. У статті зазначається, що методологія дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб представляє собою концептуальний план та мету дослідження, визначення змісту та практичного застосування методів і прийомів для розуміння процесів і явищ, що стосуються забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Обґрунтовується, що сполучення концептуальних підходів, методів, принципів і засобів дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб дозволяє максимально розкрити сутність об'єкта дослідження, передбачати можливі шляхи розвитку цієї сфери суспільних відносин, отримувати нові теоретичні знання і розробляти практичні рекомендації по удосконаленню відповідного механізму з їх забезпечення, розробляти шляхи подолання деструктивних явищ у досліджуваній сфері. Доводиться, що методологія дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є складною системою концептуальних підходів, загальних принципів наукового дослідження, методів та засобів, які разом вивчають формування, розвиток та поточний стан сучасного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, враховуючи вплив глобалізаційних та внутрішньодержавних факторів. Запропонована методологія має синергетичний та міждисциплінарний характер і вимагає використання методичних засобів з різних галузей наук, таких як юриспруденція, міжнародне право, філософія права та історія.

Ключові слова: методологія, методи, дослідження, права і свободи, внутрішньо переміщена особа, механізм забезпечення.

Marchenko A.V. Research methodology of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons.

The article is devoted to the research methodology of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. The article draws attention to the fact that the scientific study of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is, thanks to the correctly chosen methodology, a solid foundation. This scientific theoretical activity will help to gain new knowledge about the general patterns of emergence, development, functioning and relationship between society and man in the studied plane. The article states that the research methodology for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is a conceptual plan and purpose of research, defining the content and practical application of methods and techniques for understanding processes and phenomena related to ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. It is substantiated that the combination of conceptual approaches, methods, principles and research means of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons allows to reveal the essence of the object as much as possible, predict the ways of development of the sphere of these social relations, obtain new theoretical knowledge and develop practical recommendations for improving the relevant research mechanism. to provide them, to develop ways to overcome destructive phenomena in the researched area. It has been proven that the research methodology for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is a complex system of conceptual approaches, general principles of scientific research, methods and tools that together study the formation, development and current state of the modern mechanism for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons, taking into account the influence of globalization and domestic factors. The proposed

methodology has a synergistic and interdisciplinary nature and requires the use of methodological tools from various branches of science, such as jurisprudence, international law, philosophy of law and history.

The article is devoted to the research methodology of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. The article draws attention to the fact that the scientific study of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is, thanks to the correctly chosen methodology, a solid foundation. This scientific theoretical activity will help to gain new knowledge about the general patterns of emergence, development, functioning and relationship between society and man in the studied plane. The article states that the research methodology for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is a conceptual plan and purpose of research, defining the content and practical application of methods and techniques for understanding processes and phenomena related to ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. It is substantiated that the combination of conceptual approaches, methods, principles and research means of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons allows to reveal the essence of the object as much as possible, predict the ways of development of the sphere of these social relations, obtain new theoretical knowledge and develop practical recommendations for improving the relevant research mechanism. to provide them, to develop ways to overcome destructive phenomena in the researched area. It has been proven that the research methodology for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons is a complex system of conceptual approaches, general principles of scientific research, methods and tools that together study the formation, development and current state of the modern mechanism for ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons, taking into account the influence of globalization and domestic factors. The proposed methodology has a synergistic and interdisciplinary nature and requires the use of methodological tools from various branches of science, such as jurisprudence, international law, philosophy of law and history.

Key words: methodology, methods, research, rights and freedoms, internally displaced person, provision mechanism. methodology, methods, research, rights and freedoms, internally displaced person, provision mechanism.

Постановка проблеми. Свідченням усвідомлення на державному рівні проблем, пов'язаних із забезпеченням і захистом прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в законодавчій базі, є

активне та успішне використання вітчизняними законотворцями наукових досліджень.

У зв'язку з чим важливого значення набуває пошук оптимального комплексу методів, за допомогою яких можна всебічно вивчити права і свободи людини внутрішньо переміщених осіб і механізм їх забезпечення. Це сприятиме більш чіткому розумінню проблем у цій сфері і допоможе удосконалювати законодавство і практику його реалізації.

Наукове дослідження філософсько-правового аспекту механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є важливим і фундаментальним. Ця наукова теоретична діяльність допомагає отримати нові знання про загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування та взаємозв'язку між суспільством і людиною в досліджуваній площині.

Стан опрацювання цієї проблематики. Методологія дослідження привертала увагу багатьох правників, серед яких варто виділити таких як В. Боняк, О. Балинська, Н. Бондар, В. Копча, Л. Наливайко, П. Рабінович, О. Скакун, Ю. Тодика та інші. Однак, у сучасній науці мало-дослідженими залишаються питання методології вивчення механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Метою статті є дослідження поняття, змісту методології вивчення механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу. Методологія – це наукова дисципліна, яка стосується визначення та систематизації методів, тобто відповідних способів розпізнавання предмета дослідження. Відтак, правова методологія – це наукова дисципліна, що займається методами розрізнення права та правових явищ. Окремим питанням є набір класичних методів опрацювання емпіричних джерел 1) метод опису. Описові дослідження, як впливає із назви, описують стан справ, який існує в даний час. 2) метод концептуального аналізу. Концептуальне дослідження пов'язане з якоюсь абстрактною ідеєю або теорією. 3) метод оцінювання. Оцінювальне дослідження стосується перевірки того, чи працюють правила на практиці, чи відповідають вони бажаним моральним, політичним, економічним цілям, чи відповідають законодавству, чи може працювати певна пропозиція щодо гармонізації з іноземним законодавством з урахуванням інших важливих розбіжностей у правовій системі [1, с. 54-55].

Ключовими етапами у застосуванні методології дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка наукового завдання або визначення проблеми, які потребують дослідження, а також обрання методів дослідження. Методи дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб це ті

інструменти, завдяки яким пізнається досліджуване явище і пропонуються шляхи його подальшого розвитку.

Методи наукового дослідження завжди визначаються специфікою предмета, тому вони не залишаються сталі та незмінні на різних етапах пізнавальної діяльності. Методи піддаються змінам і адаптаціям залежно від того, на який конкретний предмет спрямовані дослідження, і вони змінюються разом з предметом, щоб бути належним чином придатними для його вивчення.

Опановування методом завжди дає знання щодо способу та послідовності здійснення тих чи інших дій у розв'язанні поставлених завдань. Метод спирається на теорію (по суті, це теорія, застосована для отримання нових знань). З огляду на відмінності й різноманіття методів вони можуть бути розділені на кілька основних груп: 1) філософські методи, які мають доволі широку сферу застосування. До них традиційно належать метафізичний та діалектичний методи. 2) загальнонаукові методи використовуються в переважній більшості наук. Кожне наукове дослідження, а тим більше відкриття має свій предметний та методологічний зміст, що веде до поетапного перегляду термінологічного апарату, факторів, передумов і підходів до тлумачення аналізованого матеріалу. Таким чином загальні методи використовують лише на певних етапах процесу пізнання. Наприклад, індукція – на емпіричному, а дедукція – на теоретичному рівні пізнання, аналіз застосовують на початковій стадії дослідження, а синтез – лише на завершальній. Як правило, загальнонаукові методи виявляються через вимоги всезагальних методів; 3) приватні або спеціальні методи мають поширення в окремих науках або сферах практичної діяльності [2, с. 28–30].

В аспекті дослідження прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можна використовувати ті, що виділені О.Ф. Скакун, зокрема 1) формально-юридичний (догматичний, юридично-технічний); 2) формально-логічний; 3) діалектичний; 4) соціологічний; 5) системного аналізу: а) структурно-системного аналізу (загальної теорії систем); б) структурно-функціонального аналізу; 6) історичний; 7) герменевтичний; 8) правової семіотики; 9) порівняльний; 10) функціонально-інструментальний; 11) теоретико-правового моделювання; 12) теоретико-правового прогнозування [3, с. 8].

Однак, дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб слід починати з діалектики.

Діалектика - це метод пізнання, що досліджує природу, суспільство та мислення в контексті єдності з логікою та теорією пізнання. Вона встановлює фундаментальний принцип дослідження складної і суперечливої дійсності у всіх її проявах.

Діалектичний підхід дозволяє пояснити причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами, явищами і процесами, а також процеси диференціації і інтеграції. Він враховує постійну суперечність між сутністю і явищем, цілим і частиною, змістом і формою, а також об'єктивність та суб'єктивність у вивченні різних аспектів дійсності.

Завдяки методу діалектики механізм правового забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб обґрунтовується та оцінюється з різних сторін, висвітлюються передумови його виникнення, зміст та особливості функціонування на різних етапах державотворення, висвітлюються закономірності розвитку та формулюється його ідеальна модель.

Дослідження механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб з позиції діалектики дозволяє зазначити, що цей механізм є досить динамічним, в процесі історичного розвитку держави та зміни зовнішнього середовища змінюється і цей механізм, його складові елементи.

Механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб тісно пов'язаний із політичною, економічною і соціальною ситуацією у державі, з іншими сферами суспільного життя. Тому ці фактори також потрібно висвітлювати у діалектичному зв'язку.

Діалектика має в своєму основі принцип загального зв'язку та взаємозалежності, який вказує на те, що кожен предмет, явище або процес, що вивчається, має різноманітні властивості, що можуть бути розкриті тільки через їхні зв'язки з іншими. Ці зв'язки існують незалежно від свідомості і волі людини і проявляються на всіх етапах розвитку. Наприклад, при аналізі механізму правового забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, ми розглядаємо його властивості та відносимо його до інших прав, які визначені у Конституції України, у міжнародних правових актах, що, на нашу думку, мають глибокий взаємозв'язок між собою.

Важливого значення має системний підхід, який дозволяє розглянути забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, як системне явище.

У процесі аналізу забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб вагоме значення приділяється системному підходу, який ґрунтується на таких ознаках: стабільність системи, у разі зміни в середині системи здатність її структурних елементів зберігати власну структуру; автономність системи, можливість системи зберігати свою цілісність у процесі змін, які відбуваються з її структурними елементами [4, с. 149].

Системний підхід дозволяє розглянути механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб як цілісну систему, яка включає в себе взаємопов'язані, взаємодіючі і різнопланові елементи, зв'язки між ними і які охоплюються

діалектикою цілого. За допомогою системного підходу можна розглянути вказаний механізм як систему, вивчити його складові.

Герменевтичний метод дозволяє дослідити те, як виникає і розвивається через вплив наукової традиції, історичного розуміння права, виховання, і подібних чинників механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Застосування цього методу в дослідженні дозволяє визначити ключові характеристики цих прав і свобод, механізму їх забезпечення, такі як історичний контекст, цілісність, духовний вимір, а також їх нерозривний зв'язок з іншими правами. Герменевтичний метод базується на розумінні та виокремленні суті з окремих фактів. Використання цього методу дає можливість пояснити, чому протягом тривалого часу в історії суспільства використовувалася назва «біженець», «притулок» замість «внутрішньо переміщена особа», дослідити інші поняття та категорії.

Порівняльно-правовий метод дозволяє проаналізувати та вивчити законодавство зарубіжних країн, його загальні тенденції та моделі у порівнянні з вітчизняним законодавством у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Використання цього методу у дослідженні механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є важливим в контексті інтеграції України в європейський правовий простір, а також при адаптації національного законодавства до норм Європейського Союзу. Використання цього методу дозволяє враховувати позитивний досвід з інших країн, з урахуванням національних традицій та особливостей України у питаннях забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Доцільно було б звернути увагу, що для досягнення поставленої мети варто використати також і такі принципи пізнання, як: науковості, котрий повною мірою виключає описовість, абстрактні твердження, а вимагає обов'язкової доказовості тверджень, висновків тощо; історизму, що передбачає розгляд будь-якого явища, процесу, дійсності в закономірному історичному розвитку, зв'язку з історичним минулим та умовами їх існування на сьогодні;– об'єктивності, який ґрунтується на неупередженості, повній незалежності від світоглядних, ідеологічних та інших орієнтацій[2, с. 33].

Метод статистичного спостереження дозволяє провести збір та здійснити аналіз статистичних даних, які допоможуть виявити характерні особливості, процеси та закономірності в сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Цей метод також допомагає підтвердити діапазон та динаміку змін у досліджуваній сфері внаслідок розвитку внутрішніх та зовнішніх чинників, пов'язаних із відбиттям

зовнішньої агресії країни-окупанта. Метод аналізу дозволяє розглянути моделі забезпечення прав біженців, осіб, які шукають прихисток та притулок в інших країнах. Застосування методу правового моделювання дозволяє провести аналіз перспектив розвитку національної моделі забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та розробити практичні рекомендації та пропозиції для її вдосконалення.

Висновки. Методологія дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб представляє собою концептуальний план та мету дослідження, визначення змісту та практичного застосування методів і прийомів для розуміння процесів і явищ, що стосуються забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Сполучення концептуальних підходів, методів, принципів і засобів дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб дозволяє максимально розкрити сутність об'єкта дослідження, передбачати можливі шляхи розвитку цієї сфери суспільних відносин, отримувати нові теоретичні знання і розробляти практичні рекомендації по удосконаленню відповідного механізму з їх забезпечення, розробляти шляхи подолання деструктивних явищ у досліджуваній сфері.

Методологія дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є складною системою концептуальних підходів, загальних принципів наукового дослідження, методів та засобів, які разом вивчають формування, розвиток та поточний стан сучасного механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, враховуючи вплив глобалізаційних та внутрішньодержавних факторів. Запропонована методологія має синергетичний та міждисциплінарний характер і вимагає використання методичних засобів з різних галузей наук, таких як юриспруденція, міжнародне право, філософія права та історія.

Використані методи дослідження забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб не вичерпують усіх можливостей підходу до їх вивчення і не можуть повністю їх описати, оскільки ця тема є досить складною і важливою, що вимагає використання інших методів, які не можуть бути включені в описаний методологічний підхід у зв'язку із обмеженим форматом наукової статті, але всі одно були використані в дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Копча В.В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. № 1. 2020. С. 54–58.
2. Вовк В.М., Олійник У.М. Методологічні застави дослідження права на свободу думки,

- совісті та релігії. *Filosofs'kita metodologični problemi prava*. 2019. № 2 (18). С. 27–35.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: *підручник*. 3-тє видання. Київ: Алерта, 2012. 524 с
 4. Дія права: інтегративний аспект: *монографія* / [від. ред. Н.М. Оніщенко]. Київ. ТОВ «Видавництво "Юридична думка"», 2010. 360 с.